

“La prevenció passa per la formació”

Durant anys va ser cap del Servei de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvament de l'Ajuntament de València. Vicent Pons i Grau és enginyer forense, estudia la dinàmica del foc i treballa per determinar orígens i causes dels incendis. La seva Oficina Tècnica d'Enginyeria Forense és una de les poques que desenvolupa aquesta tasca a Europa. I l'única de l'estat.

Des del cas de l'edifici Windsor (no en parla, dels casos *sub judice*) al darrer incendi que s'hagi declarat... ahir, l'equip de Vicent Pons desplega coneixements i metodologia per aclarir fets, trobar explicacions i aportar llum a les possibilitats de prevenció, de control del foc descontrolat, de minimitzar-ne el mal. Tal com recorda el mateix Pons, sovint, en aquest camp “el que sembla a primera vista no sempre és el que realment ha succeït”.

—Com vàreu començar en el camp de la investigació sobre el foc?

—Mentre era cap de bombers vaig crear una unitat d'investigació —que va desaparèixer després— perquè em vaig adonar que, si no, no podia formar els bombers. És que no hi ha formació. Pensa en el cas del policia de Llagostera, el passat mes de maig... Què el va matar? Doncs que estaven llançant aigua per apagar el foc en una fàbrica, que hi havia un contenidor on compactaven alumini i que l'aigua, amb l'alumini fos, explota.

—Ostres!

—És que el coneixement que tenim de la dinàmica del foc és molt minso. Som dels pocs països de la UE on, per a ser bomber, s'exigeix només el graduat escolar i unes proves físiques que no serveixen per a quasi res.

—Ah, no?

—Avui tenim escales, braços articulats, ja no es puja enfilant-se per una corda! Però, en canvi, no hi ha una escola de formació. Mira, a un perruquer, abans de treballar, li demanen l'FP de perruqueria, no? Un bomber no té on traure's cap títol. Fa l'oposició, directament. A Alemanya, per exemple, un primer es fa bomber, n'aprèn, trau un títol, i després entra a treballar per a una empresa o fa l'oposició, amb el títol per davant. Ací, però, no tenim formació ni investigació. I, en conseqüència, el comportament davant del foc és pràcticament el mateix que fa 150 anys: canvien els vestits i els vehicles, que són més sofisticats, però continuem emprant la mateixa tècnica. Però si ací les brigades forestals les formen gent que no té faena! Els agafen per a treballar tres mesos. Ells, és clar, fan humanament el que poden, però ja m'explicaràs. Si de mi depenguera, no hi hauria bombers forestals: faríem com al Canadà.

—Què?

—Allà són professionals, ben pagats i tot l'any. A l'hivern es dediquen a inspeccionar les muntanyes, a llevar cremadors, a desfer barracons... I hi ha un comandament únic.

—Reclameu que la investigació és imprescindible...

—Després d'investigar un incendi t'adones com de fàcil haguera estat evitar-

lo, com se n'hagueren pogut reduir les conseqüències, quina era la millor tècnica d'extinció que s'hagués hagut d'emprar. Però no hi ha gent formada... en foc d'altura, per exemple. Per això, si em pregunten si els edificis alts són segurs, jo conteste que no.

—Què cerqueu, quan investigueu?

—Hi ha qui busca la causa a fi de traure'n conseqüències, i qui busca un culpable. En el segon cas, la investigació es distorsiona completament i no s'arriba a cap conclusió.

—Desesperant?

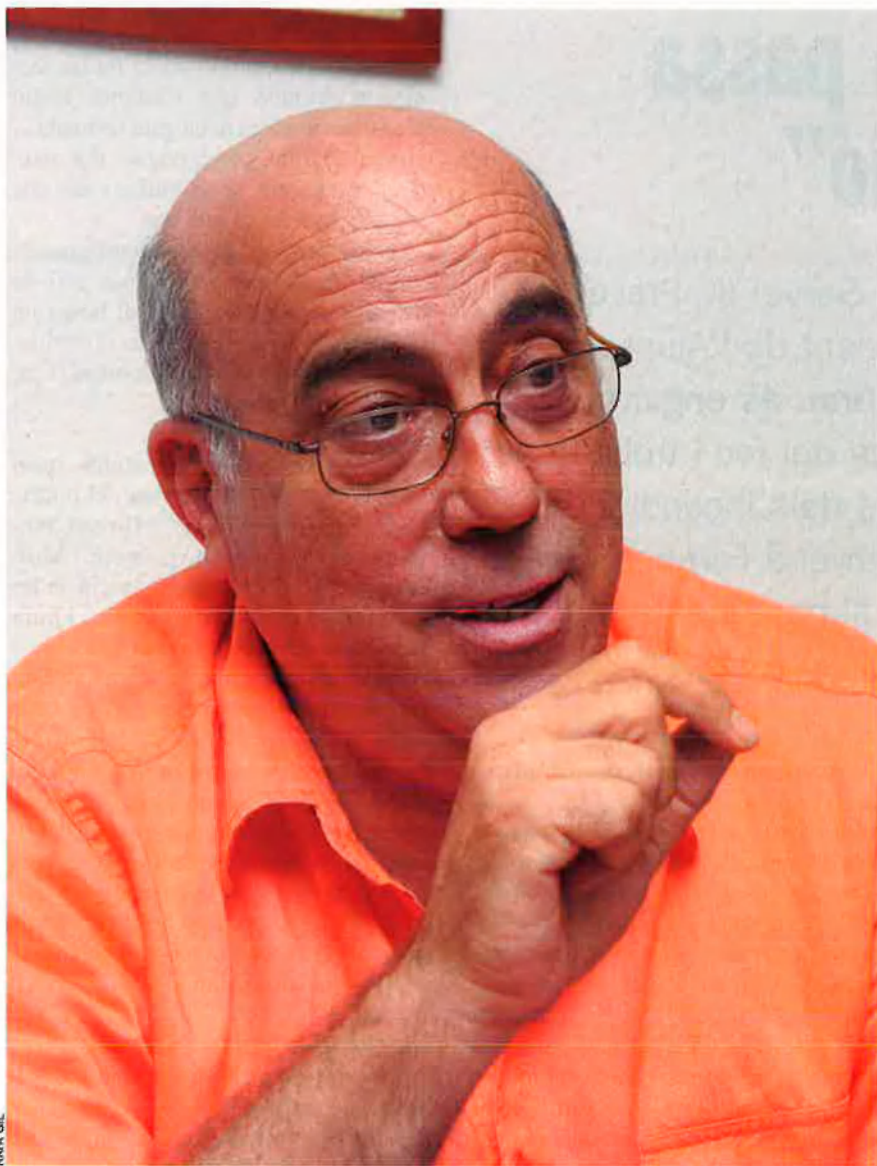
—Una mica. Per què, pregunte, quan la muntanya s'està encenent, el polític ja diu “incendi provocat”? Ho sap, sense que hi haja hagut investigació? Moltes voltes això s'afirma en funció de les columnes de fum que s'han vist. I mira què passa: el foc corre pel sotabosc i quan arriba a una mota d'arbres, fa fum (el matoll i la brossa seca no en fan); corre el foc per més sotabosc fins que arriba a un altre grup d'arbres: fum. Tu, des de la distància, no veus el foc que corre, sinó dues columnes de fum. Conclusió? Provocat. Encara que no siga veritat. Senyor polític: espere vostè que acabe l'incendi, ordene fer una investigació, que és molt feixuga, i costosa, i després ja determinarem si és provocat o no.

—Quant a determinar les causes d'un incendi, quin és el cas més complicat de resoldre?

—Moltes voltes, l'incendi domèstic, perquè avui les cases són petites indústries, on trobes esprais, plàstics, mobles de poliuretà, papers, ordinadors... Mira la placa de coccio: elèctrica, no fa flama. Però potser, quan guises, t'agrada suflimar: agafes l'alcohol, el poses en una tassetta, li pegues foc i comença a cremar. Però a cinc pams, tens l'ampolla d'alcohol, que va evaporant-se, i t'impregna tota la roba. Mentre vas cremant la poteta del gall, li arriba a aquell foc el vapor de l'alcohol, s'encén, i t'encens tu immediatament.

—Com es determinen les causes d'un incendi forestal?

—El foc sempre deixa empremtes, i el tècnic especialista les coneix. Encara que sempre hi ha qui busca únicament les possibles fonts de calor i, quan en troba una, afirma que el foc s'ha originat allà: simplement passeja, troba un pal elèctric o una barbacoa i

de seguida diu "ahà!". Però això és científic. Cal escometre el treball perimetralment, de fora cap a dins. D'entrada cal trobar l'origen, sense preocupar-se de la causa, perquè on hi ha l'origen hi ha la causa.

—I com es troba?

—Marcant. Per exemple, hi ha els arbres: t'indiquen quina cara ha estat exposada a l'atac. També hi ha les pedres: les alces i veus per on el foc les ha ressecades primer. O els animals: solen fugir sempre i morir en el sentit contrari de propagació. La brossa també crema de diferent forma: quan el foc ha estat penetrant, queda d'un color gris blanquinós; quan ha passat ràpid, és negra. Els vidres: avui la muntanya és un femer, així que els vidres que hi trobes, per la forma com s'han fos o han ex-

plotat et diuen si l'origen és lluny o a prop. Hi ha moltes pistes.

—Un cop determina el punt on ha començat...

—Allà hi ha d'haver la causa. I quina és? N'hi ha mil: fermentació, pals elèctrics...

—Fermentació?

—Sí. És la putrefacció que fa la matèria orgànica morta, la metanogenesi. El foc fatu —el foc més bonic que hi ha, blau— que es crea als pantans, o als cementeris, amb el metà. Més causes? Ampolles, alumini, llaunes reflectint els raigs solars... Els llamps originen molts focs, i n'hi ha que es manifesten al cap de quatre o cinc dies, perquè el foc pot quedar dins d'un arbre mig mort: de vegades s'apaga, però de vegades, si fa vent, n'ix i comença l'incendi.

—Se simplifica massa, a l'hora de determinar les causes del foc?

—És com si hagueres de trobar quin plat d'arròs s'ha cuinat a partir de veure què queda al femer. Si només coneixes la paella, l'arròs a la cubana i amb fesols i naps, quan busques sempre t'eixirà una d'aquestes tres classes d'arròs. I no consideraràs l'arròs a la milanesa, al forn, negre o amb crosta i etcètera. Si no coneixes la quantitat de causes que poden originar un incendi, tindràs tres opcions: curtcircuit, burilla o provocat. No saben que els perfums de vegades evaporen a sequedat i fan petites explosions, a les cases? O que determinades pintures, en perdre la humitat, han encès vaixells sencers?

—Sembleu Sherlock Hohnes!

—Mira: jo no puc dir que un incendi és provocat si no explique on i la causa. Això és el treball de l'enginyeria forense. Creus que un jutge acceptaria que algú afirmara, senzillament, que una persona ha estat assassinada perquè a les 12 estava viva i ara és morta? Preguntarà on i com, no? Doncs si diuen "incendi provocat", igual: on i com. Desgraciadament, la falta de formació fa que molts incendis que són provocats es donen com a accidentals. I al revés. Això va passar a un poble de Tarragona, on acusaven un xiquet que s'havia inculpat. Em va telefonar el pare. Però si el xic ni sabia d'on havia eixit el foc! I va reconèixer que ell no ho havia fet.

—I per què ho havia dit?

—Perquè la nòvia l'havia deixat i jo què sé. Però, és clar, la denúncia ja havia començat al jutjat. I ja et pots imaginar. "Sí, sí, ara amb els advocats dirà el que dirà, però és en calent, quan els homes diuen la veritat...!" i tot això.

—Quina era la causa de l'incendi?

—Un vehicle que baixava de la font i havia estacionat. És molt fotut, estacionar els cotxes on hi ha brossa seca. És una experiència que demostrem a les classes, als seminaris que fem: agafe un cotxe modern, amb injecció turbo, el deixi mitja hora en marxa, apague el motor, li tire baix un rostoll de palla i s'encén: el catalitzador es posa al roig viu.

—No es refia gaire dels testimonis...

—N'he vist molts d'erronis. Jo no hi parle, igual com el metge forense no li pregunta a l'assassí com i a matat la

víctima, sinó que li ho demostra al jutge: l'han matat amb un ganivet oxidat que tenia dents de serra i una fulla de 10 centímetres d'ampla. Qui afirme que l'incendi és provocat ha de dir "aquí" i "així". I, si no, reconèixer que la causa és desconeguda. I continuar amb l'estudi. Perquè avança la ciència.

—Un cop el foc està declarat, n'estudia el comportament?

—És clar. De fet, nosaltres no hauríem de parlar d'extingir un foc: el foc forestal no s'extingeix, es controla. M'explicaré: quina tècnica d'extinció pots aplicar a la muntanya? Sovint és un error, tirar-hi aigua quan s'està cremant: fa molt poc efecte perquè les flames evaporen l'aigua. Evidentment, no pots tancar el foc per llevar-li l'oxigen, com faries amb una flama petita i una manta. El que es fa és controlar, és a dir, saber que el foc avança aquesta distància, que hi ha aquesta orografia... doncs l'esperem aquí. A 5 quilòmetres, si cal, però d'aquí no passarà.

—I aleshores?

—Es treballa amb temps: es fa un tallafoc (però no de 20 metres, eh? els tallafocs aquests que fan només serveixen com a via d'accés o d'escapada), els avions el banyen, en direcció al foc. I si resulta que algú té un xalet a la zona afectada... mala sort. Però és que aquí en cada poble mana l'alcalde, i els bombers només fan que jugar a les dames: que el foc va cap aquí? Au: ti-tu-ti-tu... De colp el regidor diu: allà també, i au: ti-tu-ti...

—La prevenció, per on passa?

—Fixa't, d'entrada, que prevenir no és evitar. Qui pot evitar una tempesta seca? Podem posar cada cinc metres un parallamp a la muntanya? Es pot, però, mantenir el bosc en condicions, tenir gent preparada, mitjans: cal que quan es declare aquest incendi, les conseqüències siguin les mínimes. Per això la prevenció passa per la formació. Si no sé (què origina un foc, què l'escampa...), no el puc prevenir ni el puc apagar. I li puc tirar aigua a l'alumini. O a un carregament de sodi. I després tot està ben fet, perquè s'ha lluitat amb valentia, no? I si hi ha uns diners per a prevenció, què fan? Un tallafoc! Perquè és més fàcil això que crear una escola.

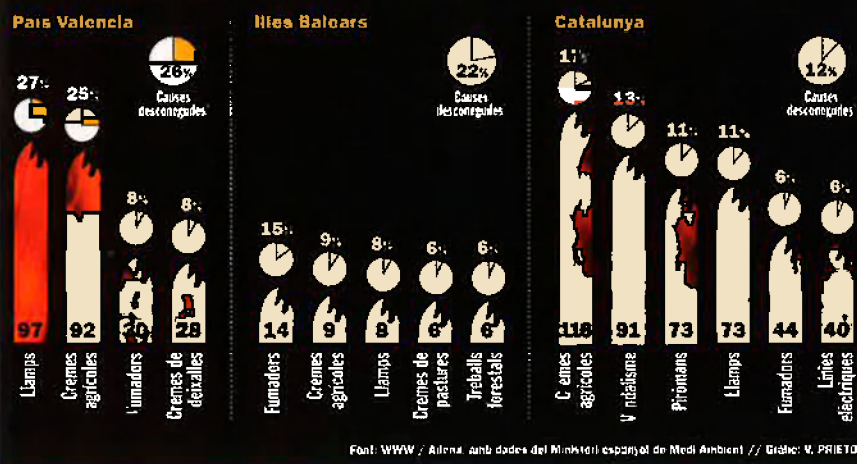
Núria Cadenas

Aclarir les causes: prioritat i mètode

En el camp de la investigació o de la determinació de causes dels incendis, es pot ben dir que, sovint, el més calent és a l'aigüera. En un informe fet públic aquest passat mes de juliol per l'associació WWF/Adena, per exemple, es criticava la manera com la Direcció General per la Biodiversitat (DGB), del Govern estatal, classifica les causes dels incendis forestals. Aquesta DGB fa sis grups: llamps; negligències ("incendis començats per accidents, de manera involuntària"); intencionats (en aquest grup, apunta WWF/Adena, "es parla de motivacions que els han generat en comptes de causes"); d'altres causes / accidentals (on s'inclouen els "incendis generats pel ferrocarril, línies elèctriques, motors i màquines i maniobres militars, principalment"); incendi reproduït (quan un incendi que es donava per controlat es torna a encendre "per mala vigilància o abandonament per part del personal d'extinció abans del compte"); i "causes desconegudes".

Les causes més importants dels incendis forestals (1998-2003)

Percentatge sobre el total de causes conegudes.
* Fa referència al percentatge de causes desconegudes sobre el nombre total de sinistres.

Font: WWF / Adena, amb dades del Ministeri espanyol de Medi Ambient // Gràfic: V. PRIETO

Des de WWF/Adena recalquen el fet que hi ha moltes causes d'incendis no incloses en aquesta llista i que la distinció entre "causes negligents" i "d'altres causes/accidentals" "no és adequada": "per exemple —apunta l'entitat que treballa en la conservació de la natura— "un incendi iniciat per línies elèctriques figura com a accidental, mentre que podria ser perfectament negligència si es demostra que la línia estava en mal estat i/o la conservació de la zona de servei de la xarxa no era la correcta".

A més a més, l'entitat conservacionista denuncia també que de vegades les estadístiques mostren una disminució radical del nombre d'incendis amb causes desconegudes "a costa d'augmentar el nombre d'incendis intencionats de motivació desconeguda". I apunta que "la investigació de causes té com a principal premissa determinar la causa concreta que ha originat un incendi forestal amb la finalitat de prendre mesures que ajudin a prevenir futurs incendis. En aquest sentit, de poc serveix saber que un incendi és intencionat si es descobreix la motivació que l'ha iniciat".

Val a dir que sovint també la terminologia amaga incorreccions: no tothom que crema un bosc és un piròman: si no pateix aquest concret trastorn de personalitat —i que afecta un nombre prou minso de persones— és un incendiari i prou. Malgrat l'ús inexacte que del terme puguin fer tant mitjans de comunicació com la mateixa administració.

Tot plegat pot distorsionar les estadístiques oficials, la seva anàlisi, les conclusions que se'n puguin extreure i, per tant, les actuacions preventives.